

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА СТАН РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто антикризові інструменти відновлення економічної активності малих підприємств і забезпечення сталого розвитку економіки країни та досліджено вплив світової фінансової кризи на стан малого підприємництва.

Ключові слова

Мале підприємництво, антикризові інструменти, антикризова програма, ринкова інфраструктура, дозвільна система, інструменти державної підтримки, часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами.

Мале підприємництво є найбільш динамічним і гнучким сектором економіки, від якого залежить успіх ринкових перетворень та поступовий розвиток вітчизняної економіки. В умовах фінансово-економічної кризи для нашої держави саме мале підприємництво є каталізатором економічного розвитку і антикризовим інструментом підтримки вітчизняної економіки [5]. При визначенні рівня привабливості різних форм державної підтримки для малого підприємництва найбільш важливими факторами, які характеризують політичну й економічну ситуацію на загальнодержавному і регіональному рівнях, є стан законодавчого та інфраструктурного забезпечення залучення інвестицій у цю галузь економіки, рівень розвитку ринкової інфраструктури в регіоні, наявність кваліфікованої робочої сили, а також наявність, або відсутність ризиків обумовлених різними факторами.

Актуальність дослідження процесів підтримки малого підприємництва обумовлена не тільки тим, що характерною особливістю суб'єктів малого підприємництва є висока мобільність, здатна забезпечувати швидке переміщення трудових, фінансових ресурсів у сфері підвищеного попиту та вміння реагувати на дії негативних факторів, але і те, що його становлення і розвиток проходять в умовах структурної перебудови економіки, протистояння бюрократичним структурам, подолання значних економічних, правових і адміністративних бар'єрів. Для того, щоб мале підприємництво в Україні мало змогу виконувати свої економічні і соціальні функції, потрібна комплексна і виважена державна підтримка забезпечення його життєдіяльності [6, с. 102].

Питання державної фінансової підтримки малого підприємництва були і залишаються у центрі уваги сучасної науки. Значний внесок у вирішення зазначеної проблеми здійснюють З. С. Варналій, К. О. Ващенко, В. Є. Воротін, Н. В. Воротіна, В. М. Геєць, О. В. Кужель, Д. В. Ляпін, К. М. Ляпіна, В. І. Мунтіян. Водночас функціонування малого підприємництва в умовах фінансово-економічної кризи вимагає поглибленого вивчення комплексу заходів держави з приводу підтримки та пошуку додаткових шляхів фінансового забезпечення малого підприємництва. Разом з тим, у вітчизняній та зарубіжній фінансово-економічній літературі відсутні ґрунтовні наукові дослідження щодо формування та забезпечення ефективного механізму подолання негативних наслідків впливу фінансової кризи на розвиток підприємництва, а також фінансування малого бізнесу в умовах глобалізації та з урахуванням його інституційного забезпечення.

Метою статті є пошук підходів до науково обґрунтованого відображення суті і змісту державних антикризових заходів фінансової стабілізації суб'єктів малого підприємництва як необхідної умови збереження конкурентоспроможності малих підприємств України, а також визначення головних напрямків та засад фінансування антикризових заходів суб'єктів малого підприємництва державою.

Світова фінансово-економічна криза негативно вплинула на економіку України, а це, в свою чергу, негативно позначилось на функціонуванні та розвитку малого підприємництва, яке найбільш інтегроване в економічні процеси і будь-яка економічна криза чи нестабільність у суспільстві вимагає

відповідної регуляторної ролі держави.

Стратегічним завданням досягнення політичної, економічної і соціальної стабільності у вітчизняному суспільстві є створення сприятливих правових і організаційно-економічних умов для інтенсивного розвитку малого бізнесу.

Успішне вирішення проблем малого підприємництва в умовах кризи матиме подвійний ефект, якщо держава створить сприятливі умови для забезпечення функціонування існуючих малих підприємницьких структур та безперешкодного входження безробітних до лав малого бізнесу, то підприємницький потенціал здатний виступити потужним ресурсом у вирішенні, по-перше, соціальних проблем (подолання безробіття й зниження соціальної напруженості) і, по-друге, сприятиме наповненню бюджетів різних рівнів та зміцненню економіки регіонів і держави в цілому.

Основними економічними засобами держави в кризових умовах є лібералізація процедур ведення господарської діяльності - зниження податкового навантаження, спрощення дозвільних процедур, правил ліцензування, сертифікації, інших норм технічного регулювання, а також зменшення кількості перевірок [4].

Реалізація державної політики, що забезпечує сприятливі умови для розвитку малого підприємництва вимагає створення інституційної і ринкової системи, ефективного функціонування якої припускає постійну взаємодію і координацію діяльності всіх її елементів при мінімальному дублюванні функцій, орієнтацію як на загальні цілі соціально-економічної політики держави, так і на інтереси суб'єктів малого підприємництва.

Слід зазначити, що більшість чинних в даний час нормативних і підзаконних актів носять рамковий характер і не визначають механізмів реалізації декларованих в них положень. З цього виходить необхідність розширення і поглиблення існуючої нормативної бази, що визнається більшістю експертів і дослідників. Вдосконалення діяльності держави з формування правових основ регулювання та управління малим бізнесом може в результаті привести, по-перше, до створення самостійної законодавчої і нормативної бази, яка б визначала специфічні умови діяльності суб'єктів малих підприємств, регулювала форми та методи його державної підтримки, а також процедури ухвалення рішень; по-друге, до виникнення дієвих правових механізмів, що гарантують дотримання законності і рівноправ'я представників малого бізнесу в усіх відношеннях з органами державної влади і іншими господарюючими суб'єктами; по-третє, до забезпечення безпеки і захисту підприємців від кримінальних дій як з боку громадян, так і з боку держави.

У період фінансово-економічної кризи Уряд України має створити всі умови для відновлення економічної активності малих підприємств. Антикризова політика держави повинна будуватись за принципом не «стабілізація, а потім – зростання», а «стабілізація – через зростання» [2]. З цією метою необхідно вжити першочергових заходів, які будуть спрямовані на створення антикризової програми щодо малого підприємництва, заходи якої, насамперед спрямовуватимуться на спрощення доступу підприємців-початківців до інформаційних, майнових, фінансово-кредитних ресурсів, надання навчально-освітніх, консультативних послуг для швидкого опанування базовими знаннями у сфері правової та бухгалтерської освіти.

Одним з напрямків удосконалення підприємницького середовища в умовах кризи має бути завершення впровадження принципу „єдиного вікна” при здійсненні

державної реєстрації суб'єктів господарювання та постановки їх на облік у відповідних органах.

Звичайно, в умовах фінансової кризи проблематичним стало вирішення й інших важливих питань, зокрема, у сфері дозвільної системи, ліцензування, податкової політики, законодавчого закріплення довгострокової оренди комунального та державного майна тощо.

Найбільш важливими і нагальними питаннями у реформуванні дозвільної системи повинно стати:

- запровадження принципу так званої «мовчазної згоди», упорядкування системи та переліку видачі документів дозвільного характеру;
- створення умов для ширшого застосування декларативного принципу започаткування бізнесу;
- гармонізація українського законодавства у сфері регулювання господарської діяльності відповідно до європейських стандартів [1].

З метою упорядкування нормативно-правової бази щодо порядку видачі документів дозвільного характеру та забезпечення прозорості видачі окремих видів документів дозвільного характеру доцільно внести зміни до деяких законів України щодо приведення їх у відповідність до вимог Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», та «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», що в свою чергу сприятиме ширшому залученню громадян до участі у підприємницькій діяльності та мінімізації їх витрат при започаткуванні та здійсненні господарської діяльності.

Реальним інструментом державної підтримки повинно стати прийняття у найкоротший термін зміни до Закону України „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва”, які б стимулювали подальший розвиток малого підприємництва та були орієнтовані на найбільш вразливу категорію підприємців, яка потребує державної підтримки [1]. Також необхідно скасувати низку місцевих податків та зборів, оскільки витрати на їх адміністрування перевищують доходи від їх стягнення, а умови є обтяжливими для суб'єктів господарювання та потребують додаткових витрат на складання та подання численних та трудомістких форм звітності.

Потребує врегулювання питання сплати підприємцями страхових внесків, фінансових санкцій та пені. Для запровадження механізму стимулювання й прискорення погашення боргів суб'єктів господарювання до Пенсійного фонду необхідно надати можливість страховальникам за бажанням розраховуватися із заборгованістю [4]. Удосконалення системи соціальних внесків можна здійснити шляхом запровадження єдиного соціального внеску з диференційованою ставкою, що дозволить знизити ставки єдиного соціального внеску для роботодавців, які збільшують кількість найманих працівників без зниження рівня заробітних плат [2].

Під час економічної кризи особливо загострилась проблема, пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів, необхідних для сталого виробничого процесу. З цією метою слід вдатися до збільшення норм амортизації для кожної з груп основних засобів, що допоможе підприємству запобігти втратам від морального зношування основних засобів, збільшити інвестиційні ресурси, прискорити відновлення об'єктів основних засобів. Крім того, це безпосередньо вплине на підвищення продуктивності праці та рентабельності на підприємстві.

Обтяжливі для суб'єктів підприємницької діяльності розміри земельного податку та орендної плати створюють перешкоди на шляху розвитку підприємництва. В умовах фінансової кризи це

призводить до підвищення цін на продовольчі товари та зниження купівельної спроможності громадян. Таким чином необхідно проаналізувати положення законів в частині зменшення ставок земельного податку та наслідків його застосування та розробити економічно обгрунтовані розміри ставок з податку та оренди землі з внесенням відповідних змін до Законів України «Про плату за землю», «Про оренду землі».

В умовах зниження платоспроможності суб'єктів господарювання та обмеження їх фінансових ресурсів встановлення високих орендних ставок та постійний їх перегляд може призвести до того, що орендарі не зможуть платити високі орендні ставки, що, в свою чергу, призведе до дострокового розірвання договорів оренди, закриття та банкрутства значної кількості підприємств. Це вимагає законодавчого закріплення практики довгострокової оренди державного і комунального майна строком не менше 5 років. Такі зміни сприятимуть ефективному використанню об'єктів власності, та водночас, дозволять зберегти мотивацію бізнесу до ділової активності та наповнити державний та місцеві бюджети.

Важливим напрямком пом'якшення наслідків фінансової кризи є забезпечення доступу суб'єктів малого підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів, обсяги яких в останній період значно скоротились.

Призупинення дії кредитних програм, відсутність заставного майна і поручителів у потенційних позичальників, збільшення банківських ставок призвели до того, що існування малого бізнесу практично стає неможливим. З іншого боку, підприємці, які вже отримали кредити у валюті, зіткнулися з проблемою різниці в курсах валют, що значно збільшує їхні витрати на повернення кредитів і в більшості випадків приводить до згортання власного бізнесу[1].

У результаті виникає нагальна потреба в реалізації на центральному і місцевому рівнях низки заходів, зокрема:

- забезпечення здешевлення кредитування проектів малого та середнього бізнесу, зокрема таких, що впливають на підвищення рівня зайнятості населення;
- залучення ширшого кола представників малого бізнесу до участі в програмі часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами суб'єктів малого та середнього бізнесу на реалізацію інвестиційних проектів;
- створення фондів кредитних порук для суб'єктів малого та середнього бізнесу;
- реструктуризація заборгованості шляхом перегляду строків погашення основної суми боргу, перегляд

графіку платежів по позиці і відсотків;

- розроблення та впровадження механізмів компенсації: лізингових платежів, витрат, пов'язаних з участю у виставково-ярмаркових заходах для суб'єктів малого та середнього бізнесу;
- фінансування небанківської інфраструктури підтримки малих підприємств, включаючи кредитні кооперативи та мікрофінансові організації, також лізингові та факторингові компанії, які працюють з малим бізнесом.

У такій ситуації важливим кроком щодо впливу мінімізації впливу світової фінансової кризи як на економіку країни, так і на малий бізнес, зокрема, могло б стати збільшення обсягу фінансування бюджетної програми часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, що надаються суб'єктам малого бізнесу на реалізацію інвестиційних проектів.

Діючий механізм кредитування передбачає отримання права на компенсацію лише після фактичного залучення кредиту. Однак враховуючи, що сьогодні кредитоспроможність більшості малих підприємств значно знизилась, відповідно вони втратили можливість одержати банківський кредит, а отже і скористатися таким видом державної підтримки.

Для зменшення негативного впливу зазначених чинників необхідно і далі працювати над подоланням кризових явищ у сфері кредитування суб'єктів малого підприємництва, а саме: удосконалити механізм пролонгації кредитів, що не дасть можливості комерційним банкам ухилитися від неї; змінити порядок здешевлення кредитів, шляхом оптимізації розміру відсоткової ставки, що компенсується державою; збільшити розмір видатків держави на часткову компенсацію ставки за кредитами [3]. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності державної фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Реалізація усього комплексу антикризових заходів, удосконалення правових засад державного регулювання господарської діяльності, встановлення ефективних, справедливих, прозорих і передбачуваних «правил гри», усунення необгрунтованих регуляторних, бюрократичних та ресурсних бар'єрів на шляху прояву й реалізації підприємницьких ініціатив, а також заохочення конкуренції, що є алгоритмом пом'якшення негативних наслідків світової економічної кризи і створення умов для максимального використання потенціалу вітчизняного підприємництва та забезпечення сталого розвитку економіки країни.

Список літератури

1. Биковець В. Як мінімізувати вплив фінансової кризи? / В. Биковець // Діловий вісник. – 2009. - №02(177).
2. Криштоф Н.С. Державна політика підтримки розвитку підприємництва в умовах світової економічної кризи [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej9/zmist.htm>.
3. Немкович О.Б. Державна підтримка підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів // О. Б. Немкович // Наукові записки. – 2009. – Випуск 12. – С. 268-275.
4. Підприємство в умовах кризи [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kpl.org.ua/news/2009/03/24/1278/>
5. Сапунов М.К. Большие надежды малого предпринимательства / М. К. Сапунов // Деньги и кредит. – 2009. - №5. – С.53-55.
6. Чубарева Л.И. Эффективность поддержки малого бизнеса и критерии ее оценки / Л. И. Чубарева // Экономика промышленности. – 2008. – №2. – С. 102-111.

РЕЗЮМЕ

Квасниця Оксана

Влияние мирового финансового кризиса на состояние развития малого предпринимательства

Рассмотрены антикризисные инструменты возобновления экономической активности малых предприятий и обеспечения устойчивого развития экономики страны, исследовано влияние мирового финансового кризиса на состояние малого предпринимательства.

RESUME

Kvasnytsya Oksana

Influence of world financial crisis on development of small enterprises

The crisis instruments of proceeding in economic activity of small enterprises and providing of steady development of economy of country and investigational influence of world financial crisis on the state of small enterprise are considered.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2010 р.